

УДК 339.542

Харакурсах М. О.

*студент спеціальності «Економіка підприємства»
економічного факультету
Ужгородського національного університету*

Kharakhursakh M. O.

*Student
field «Economics of Enterprises»
Faculty of Economics of Uzhhorod National University*

ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОТОКІВ З УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС

THE TRANSFER OF TRADE FLOWS FROM UKRAINE IN THE CONDITIONS OF FREE TRADE WITH THE EU

Анотація. У статті досліджені ключові тенденції змін у зовнішньоторговельній діяльності України. Проаналізована відмінність динаміки експорту та імпорту товарів з України в ЄС та до країн СНД. Визначена частка участі європейських країн у торговельних відносинах України з ЄС загалом. Кількісно визначена залежність між часткою експорту та імпорту в загальному обсязі торгівлі та позитивною/негативною динамікою їх зміни.

Ключові слова: експорт, імпорт, торгівля, Зона Вільної Торгівлі, Україна, Європейський Союз, СНД.

Постановка проблеми. 1 січня 2016 року розпочала дію Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом (ПВЗВТ) (Глава IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС). [1]. Водночас Російська Федерація розриває Договір про вільну торгівлю з Україною на підставі його протиріч із положеннями безмитної торгівлі України з ЄС згідно з Угодою про асоціацію [2]. Це стало наслідком конфлікту у виборі вектору зовнішньоторговельних відносин між ЄС та СНД. Оскільки частка торговельних відносин України з РФ є найбільшою в обсязі товарного обороту з економічним блоком СНД (61% станом на 01.01.2016 р.) [3], постало питання про подальшу переорієнтацію торгівлі зі Сходу на Захід. Ця тема викликала чисельні дискусії через політизованість питання в умовах ведення гібридної війни на Сході України.

В цій статті досліджений результат дії ПВЗВТ на динаміку експорту та імпорту України як у країни Європейського Союзу, так і в країни блоку Співдружності Незалежних Держав за рік: з моменту початку дії угоди в повному обсязі (01.01.2016 р.) до 01.01.2017 р. Також був проведений аналіз освоєння європейських ринків – чи має Україна тенденцію до закріплення на вже наявних, чи розширюється на нові для себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання та доцільність переорієнтації зовнішніх економічних від-

носин на європейський вектор розглядали такі дослідники, як Олександр Шепотило [4], Павло Гайдучський [5] та ін.

Зокрема, О. Шепотило [4], аналізуючи це питання в розрізі даних з 2001 по 2007 р., дійшов висновків, що інтеграція з ЄС принесла би в 2004-2007 рр. збільшення експорту на 10%, тоді як більш тісна співпраця з СНД – лише 4%. При цьому диверсифікація експорту дала би можливість збільшити експорт промислових товарів у ЄС на 26% проти 16% за сценарієм інтеграції з СНД. О. Шепотило, застосовуючи гравітаційну модель за різними сценаріями на основі даних за 2011 рік, визначив, що в довготривалій перспективі найбільш ефективним є сценарій торгівлі за умови перебування України в Європейському Союзі – 46,1% вигоди. Для сценаріїв Зони вільної торгівлі з ЄС та співпраці з СНД – показники 36% та 17,9% відповідно [4].

Павло Гайдучський у статті «Невесела ейфорія зовнішньої торгівлі» зазначав, що з 2005 по 2013 р. показники сальдо зовнішньої торгівлі України з ЄС поступово погіршувалися, поки не досягли рівня 53,2% від всього українського експорту. Чинниками цієї кризової ситуації стали невиправдана лібералізація імпорту з ЄС в 2005 р. та незбалансована торгівля загалом. На рівень позитивного сальдо з економічним блоком ЄС Україна вийшла лише в першій половині 2014 р., тоді як до того показники торгівлі з ЄС були гірші, ніж із Російською Федера-

цією. Значною мірою на це вплинула девальвація гривні та воєнно-політична криза на Сході країни [5].

Метою статті є визначення реальних змін у торговельно-економічних відносинах між Україною та ЄС із СНД, доведення фактичної переорієнтації української економіки на Захід та аналіз залежності між динамікою експортно-імпортного складника та рівнем освоєння ринків окремих країн щодо сукупності в межах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. У межах дослідження були визначені ключові елементи Глави IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що стосуються створення Зони вільної торгівлі та безпосередньо впливають на обсяги імпорту та експорту, такі як лібералізація ринку товарів; встановлення відповідності стандартів та сертифікатів відповідно до технічних вимог ЄС; співробітництво у сфері митної діяльності; взаємодія підприємницького сектору сфери послуг із європейським ринком; регуляція ринку енергоносіїв; сприяння підвищенню конкуренції в Україні.

Лібералізація ринку товарів передбачає скасування мит на 82,6% товарів українського походження та 91,8% європейського. Також встановлюються перехідні періоди для тарифних ліній за визначеними галузями (м'ясо, злакові та ін.). При цьому для найбільш чутливих до змін в умовах торгівлі товарів передбачені безмитні тарифні квоти. Експортні мита за Угодою не будуть скасовані миттєво, а поступово, протягом 10 років, виведені із законодавства України. Важливі зміни торкнулися сільського господарства та машинобудування. Зменшення розмірів ввізного мита дасть змогу заощадити українським експортерам близько 330 млн. євро та 117,3 млн. євро відповідно.

Задля повної сумісності стандартів, що діють в Україні, з технічними регламентами ЄС запроваджено низку заходів щодо встановлення відповідності систем стандартизації, сертифікації, метрології та ліцензування продукції. Такі міри мають за мету розповсюдження якісних українських товарів в умовах глобалізації та ринкової економіки, покращуючи при цьому імідж держави загалом.

Надання оперативної інформації з митних питань, обмін досвідом, залучення до контролю іноземних фахівців – все це повинне забезпечувати належне дотримання та застосування митного законодавства. Цей пункт містить не тільки інформацію про спрощення митних процедур, а й положення щодо співробітництва для протидії шахрайству та виявлення правопорушень.

Вільна підприємницька діяльність на засадах ПВЗВТ відрізняється від класичних Угод про вільну торгівлю, передбачаючи розширення можливостей бізнесу в секторі, що не стосується надання послуг. Така норма забезпечує лібералізацію одночасно усіх можливих видів економічної діяльності з надання послуг, у тому числі тих, які ще не були офіційно зареєстровані. Також ця категорія передбачає активне співробітництво в питаннях теле-, радіокомунікацій, а також поштових та кур'єрських послуг.

Ключові питання відповідності українського ринку енергоносіїв вимогам ЄС лежать насамперед у площині обігу, торгівлі та врегулювання суперечок. Глава містить такі напрями, як правила встановлення цін на енергоносії; транспортування та транзит; створення регуляторного органу; розроблення правил щодо антидискримінаційного доступу до видобування нафти та вуглеводнів.

Протидія корупції постає одною з головних перепон діяльності вільної торгівлі. Демпінгова практика, картелі, агресивне злиття мають бути під контролем спеціальних органів, відповідальних за протидію цим економічним дестимуляторам. Положення про конкуренцію мають

стосуватися як приватних, так і державних підприємств. Компанії повинні мати рівний доступ до ринку для того, щоб унеможливити створення чистих монополій. Україна також зобов'язується усувати перешкоди для конкуренції, які могли спричинити надмірні дотації до окремої галузі економіки. Україна та ЄС зі своїх сторін мають надавати достовірну та оперативну інформацію щодо розмірів державної допомоги тим галузям чи підприємствам, які безпосередньо пов'язані з експортом чи імпортом товарів [6].

Можна припустити, що український експорт та імпорт в країні Європейського Союзу та СНД розвивається нерівномірно. Використовуючи дані Державного комітету статистики, було виявлено, що з 01.01.2016 р. по 01.01.2017 р. приріст експорту з України до ЄС становив 3,7%, імпорту – 11,8%. Тобто загалом збільшення товарообігу відбулося на 8,1%.

У відносинах із країнами СНД спостерігається протилежна ситуація. Експорт за визначений період зменшився на -22,7%. Для імпорту приріст також був від'ємний (-18,3%). Відповідно загалом товарооборот зменшився на -20,2%. Варто зауважити, що на відміну від відносин із ЄС, де торговельний баланс є постійно від'ємним, торгівля України із країнами СНД характеризується позитивним сальдо торговельного балансу. Виходячи з отриманих результатів, можна прийняти до уваги вплив дії ПВЗВТ на український товарообіг, що виявляється у збільшенні товарообігу між Україною та ЄС за його одночасного зменшення у відносинах із членами СНД.

Таблиця 1

Лідери та аутсайтери за динамікою експорту, тис. дол.

№	Країна	2016	2015	Тпр, %
1	Хорватія	39 065,9	26 086,5	49,8
2	Естонія	98 048,2	66 205,7	48,1
3	Фінляндія	62 355,7	48 037,7	29,8
4	Румунія	716 981,4	569 947,1	25,8
5	Швеція	71 275,4	60 609,9	17,6
24	Велика Британія	317 792,1	367 897,3	-13,6
25	Бельгія	251 541,9	296 848,8	-15,3
26	Ірландія	45 483,9	59 182,6	-23,1
27	Португалія	228 126,0	320 541,1	-28,8
28	Мальта	7746,0	12 237,0	-36,7

Джерело: складено автором на основі [3], [7]

Таблиця 2

Лідери та аутсайтери за динамікою імпорту, тис. дол.

№	Країна	2016	2015	Тпр, %
1	Хорватія	29 660,9	15 147,9	95,8
2	Франція	1 530 515,3	892 786,2	71,4
3	Швеція	419 000,6	273 534,6	53,2
4	Італія	1 358 227,8	976 327,8	39,1
5	Чехія	654 830,9	479 718,5	36,5
24	Литва	492 528,0	552 614,3	-10,9
25	Естонія	66 632,2	77 499,2	-14,0
26	Мальта	11 479,2	16 359,3	-29,8
27	Болгарія	172 873,8	253 119,2	-31,7
28	Угорщина	801 992,9	1 608 536,1	-50,1

Джерело: складено автором на основі [3], [7]

Детальний розгляд географії товарообороту з країнами ЄС (табл. 1; табл. 2) свідчить про те, що лідером у динаміці експорту з України є Хорватія зі 49,8%, аутсайдером – Мальта (-36,7%). Дані щодо імпорту характеризуються більшими значеннями та відхиленням від 0, що

Структура торгівлі з членами СНД

Країна	Експорт, тис. дол.			Імпорт, тис. дол.		
	2016	2015	Тпр, %	2016	2015	Тпр, %
Азербайджан	247 979,6	318 824,8	-22,2	39 736,9	30 288,1	31,2
Білорусь	903 197,5	870 696,4	3,7	2 777 793,6	2 449 145,5	13,4
Вірменія	88 924,5	101 561,9	-12,4	8216,1	7376,7	11,4
Казахстан	400 107,6	712 744,5	-43,9	434 290,0	377 578,4	15,0
Киргизстан	40 430,8	75 501,8	-46,5	1773,6	5801,7	-69,4
Молдова, Республіка	481 145,4	524 294	-8,2	47 623,2	41 242,4	15,5
Російська Федерація	3 592 917,9	4 827 717,9	-25,6	5 149 313,5	7 492 724,5	-31,3
Таджикистан	25 427,9	29 982,9	-15,2	1245,9	2771,7	-55,0
Туркменістан	108 981,9	170 325,7	-36,0	34 336,1	16 318,4	110,4
Узбекистан	142 392,7	174 497,3	-18,4	71 060,2	62 329,5	14,0

Джерело: складено автором на основі [3], [7]

спричинене перевагою імпорتنих відносин України з ЄС. На першому місці за динамікою імпорту перебуває Хорватія – 95,8%, а замикає рейтинг Угорщина з від'ємним приростом імпорту (-50,1%). Із цих даних можна відзначити позитивний розвиток торговельних відносин із Хорватією, за якого можна спостерігати значний зріст обсягу товарообігу. Нижче наведені дані про 5 найкращих та 5 найгірших країн ЄС за рейтингом приросту експорту та імпорту у торговельних відносинах з Україною (табл. 1; табл. 2).

Як вже було зазначено, динаміка торговельних експортних відносин України з країнами СНД на кінець 2016 р. є переважно від'ємною. Позитивний показник експорту демонструє тільки торгівля з Білорусією. Приріст експорту за рік становив 3,7%. Найгірший показник має Киргизстан (-46,5%). Відносно імпорту зріст показника у понад 2 рази спостерігається у торгівлі з Туркменістаном. Україна закупила на 110,4% більше в 2016 р., ніж у 2015 р. Останню сходинку в рейтингу посідає, як і щодо експорту, Киргизстан (-69,4%).

Невизначеним є питання щодо стратегії освоєння Україною нових ринків. За умови, що Україна зосереджує торгівлю на тих країнах, з якими частка товарообігу серед інших членів ЄС у базовому році є найбільшою, буде спостерігатися пряма залежність між часткою експорту або імпорту країни в сукупному товарообігу Європейського Союзу та динамікою зміни експорту та імпорту.

Проведені розрахунки із застосуванням кореляції г-Пірсона демонструють, що пряма залежність між вищезазначеними показниками відсутня, оскільки для експортних відносин кореляція становить $(-0,75) < 0,04 < 0,75$, а для імпорتنих – $(-0,75) < (-0,10) < 0,75$. Це не дає змоги підтвердити припущення, що українські підприємці зосереджуються на вже опанованих ринках. Нижче наведена таблиця країн із найбільшими за обсягом частками товарообігу з Україною в межах європейського ринку на 2015 р. [7].

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/984_011/page
2. Рада Федерації РФ проголосувала за припинення вільної торгівлі з Україною [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://economics.unian.ua/finance/1222311-rada-federatsiji-rf-progolosuvala-za-pripinennya-zvt-mij-rosiyeu-i-ukrajinoju.html>
3. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у 2015 році [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/zd/ztt/ztt_u/ztt1315_u.htm
4. Шепотило О. Вибір торгової політики для України: Порівняльний аналіз вигод від приєднання до МС та ЗВТ ЄС [Електронний ресурс] / Олександр Шепотило // Київська Школа Економіки – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kse.org.ua/download.php?downloadid=247>
5. Гайдуцький П. Невесела ейфорія зовнішньої торгівлі [Електронний ресурс] / Павло Гайдуцький. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://dt.ua/international/nevesela-eyforiya-zovnishnoyi-torgivli-.html>

Таблиця 4

Лідери за часткою експорту та імпорту в загальному обсязі

Країна	Частка експорту, %	Країна	Частка імпорту, %
Італія	15,21	Німеччина	25,93
Польща	15,19	Польща	15,16
Німеччина	10,21	Угорщина	10,49
Іспанія	8,02	Італія	6,37
Угорщина	6,99	Франція	5,82

Джерело: складено автором на основі [3], [7]

Отже, одночасно лідерами в загальному обсязі експорту та імпорту в структурі товарообігу України серед членів ЄС є Італія, Німеччина, Польща, Угорщина. Можна стверджувати, що з цими країнами Україна виявляє найбільш тісний зв'язок у сфері зовнішньоторговельних відносин.

Висновки. За результатами дослідження зовнішньоторговельних відносин між Україною та членами ЄС і СНД було з'ясовано, що станом на 01.01.2017 р. український товарний ринок зазнає змін у вигляді переорієнтації торговельних потоків на Захід в умовах лібералізації торгівлі, передбаченої Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Це виявляється у збільшенні обсягу експорту та імпорту в Європейський Союз на 3,7% та 11% відповідно за його зменшення у торгівлі з країнами СНД на -18,3% для експорту та на -20,2% для імпорту. Засвідчено, що найкращі показники приросту експорту та імпорту товарів Україна демонструє з Хорватією – 49,8% та 95,8% відповідно. В межах дослідження було визначено, що найбільш плідна співпраця у сфері зовнішньої торгівлі України спостерігається з Італією, Німеччиною, Польщею та Угорщиною. Також була виявлена відсутність залежності між поточною часткою товарообороту країни в сукупності відносин та динаміки їх змін.

6. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі [Електронний ресурс] // Представництво Європейського Союзу в Україні – Режим доступу до ресурсу: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf
7. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у 2016 році [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/ztt/ztt_u/ztt1216_u.htm

Анотація. В статті досліджені ключові тенденції змін у зовнішньоторговельній діяльності України. Проаналізовані відмінності динаміки експорту та імпорту товарів з України в ЄС та в країни СНГ. Визначено частку участі європейських країн у торговельних відносинах України з ЄС в цілому. Кількісно визначено залежність між часткою експорту та імпорту в загальному обсязі торгівлі та позитивної/негативної динамікою їх змін.

Ключові слова: експорт, імпорт, торгівля, Зона Свободної Торговлі, Україна, Європейський Союз, СНГ.

Summary. This article aims to study the key trends in changes of the foreign trade activity of Ukraine. The differences in the dynamics of export and import of goods from Ukraine to the EU and to the CIS countries are analyzed. The share of European countries in the trade relations between Ukraine and the EU is determined. The dependence between the share of exports and imports in the total trade volume and the positive / negative dynamics of their change is calculated.

Key words: export, import, trade, Free-trade area, Ukraine, European Union, CIS.